

ROMAN

ASLAN ASKER SVAYK

JAROSLAV HAŠEK

11. BASKI

Çeviri: Celâl Üster

♥ can
modern

JAROSLAV HAŠEK

ASLAN ASKER
ŞVAYK

VE DÜNYA SAVAŞI'NDA
BAŞINDAN GEÇENLER

Can Modern

Aslan Asker Şvayk: Ve Dünyan Savaşı'nda Başından Geçenler, Jaroslav Hašek

Çeviri: Celâl Üster

Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války

© 2006, Can Sanat Yayınları A.Ş.

Görseller © Josef Lada vârisleri

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: 2006

11. basım: Ağustos 2023, İstanbul

Bu kitabın 11. baskısı 2000 adet yapılmıştır.

Dizi editörü: Şirin Etik

Kapak tasarımı: Utku Lomlu / Lom Creative (www.lom.com.tr)

Baskı ve cilt: Pasifik Ofset

Cihangir Mah. Güvercin Cad. Baha İş Merkezi A Blok No: 3/1 Z. Kat

Avcılar-İstanbul

Sertifika No: 44451

ISBN 978-975-07-4375-7

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.

Maslak Mah. Eski Büyükdere Cad. İz Plaza Giz, No: 9/25 Sarıyer/İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

canyayinlari.com

yayinevi@canyayinlari.com

Sertifika No: 43514

JAROSLAV HAŠEK

ASLAN ASKER
ŒVAYK

VE DÜNYA SAVAŞI'NDA
BAŞINDAN GEÇENLER

ROMAN

Türkçesi
Celâl Üster

♥can

JAROSLAV HAŠEK, 1883'te Prag'da doğdu. Geçimini sağlamak için bir bankada memurluk yapmaya başladı. Bir yandan da Çek gazetelelerinde yergiler yazdı. Orta ve Güneydoğu Avrupa'da gitmediği yer kalmadı. Kendini edebiyata verdiği ve gazetecilik yaptığı bu dönemde, meyhanelerdeki keyifli sohbetleriyle de ünlendi. Birinci Dünya Savaşı öncesinde 16 öykü kitabı ve *Májové výkřiky* (Mayısta Haykırışlar) adlı bir şiir kitabı yayımlamış bulunuyordu. 1904-1907 arasında anarşist yayınların hazırlanmasında çalıştı. Birinci Dünya Savaşı sırasında Avusturya-Macaristan ordusuna alındı, Doğu Cephesi'nde tutsak düştü, birkaç yıl Rusya'daki tutsak kamplarında kaldı. Rusya'dayken Çek Kurtuluş Ordusu'nun üyesi oldu, daha sonra Bolşeviklere katıldı. Yeni kurulan Çekoslovakya'nın başkenti Prag'a dönünce, tüm zamanını *Aslan Asker Şvayk*'ı yazmaya ayırdı. Altı ciltlik bir dizi olarak tasarladığı yapıtın dördüncü cildini yazarken 1923'te Lipnitse'de öldü.

JOSEF LADA, 1887'de Prag yakınlarındaki Hrusice kasabasında doğdu. 14 yaşında Prag'a giderek bir mücellitin yanına çırak girdi. Daha sonra gazetelere karikatürler ve illüstrasyonlar çizdi. Konuşan kara kedi Mikeş'in serüvenlerini yazdı ve resimledi. Çek halkı, onu kartpostallardaki Noel resimleriyle tanıdı. Tiyatro ve sinema için sahne ve kostüm tasarımları gerçekleştirdi. Jaroslav Hašek'in *Aslan Asker Şvayk* romanını resimleyerek üne erişti. Ayrıca çeşitli Çek masallarını ve kendi yazdığı masalları resimledi. 1957'de Prag'da öldü.

CELÂL ÜSTER, 1947'de İstanbul'da doğdu. İlkokulu Şişli Terakki Lisesi'nde okudu; İngiliz Erkek Lisesi ve Robert Academy'yi bitirdikten sonra İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde öğrenim gördü. George Thomson'ın *Tarihöncesi Ege* adlı yapıtının çevirisiyle 1983'te *Yazko Çeviri* dergisinin Azra Erhat Çeviri Ödülü'ne değer görüldü. *İzlerimiz*, *Yeni Dergi*, *Yeni Adımlar*, *Aries*, *Sözcükler*, *Notos* gibi dergilerde çevirileri yayımlandı. Gelişim Yayınları ve Adam Yayıncılık gibi yayınevlerinde ve *AnaBritannica Genel Kültür Ansiklopedisi*'nde editörlük yaptı. *Belgelerle Türk Eczacılığı*, *National Geographic Fotoğraflarıyla İstanbul*, *Metropolis: Ana Tanrıça Kenti*, *Unforgettable/Unutulmaz Dizisi*, *Ortak Kültürel Miras: Birlik İçinde Çokluk* gibi kitapların editörlüğünü; 1982-1993 ve 2008-2014 arasında *Cumhuriyet* gazetesinin kültür editörlüğünü; ilk yayımlandığı yıllarda *Cumhuriyet Kitap*'ın, uzun yıllar *P Dünya Sanatı Dergisi*'nin, 2003-2008 arasında Can Yayınları'nın yayın yönetmenliğini üstlendi. *Yeni Yüzyıl*, *Yeni Binyıl* ve *Radikal Kitap*'taki "Yeryüzü Kitaplığı" yazılarını *Cumhuriyet Kitap*'ta sürdürdü. Robert Louis Stevenson, H.G. Wells, Jaroslav Hašek, James Joyce, Isaac Bashevis Singer, D.H. Lawrence, Julius Fučík, Liam O'Flaherty, George Orwell, Wolfgang Borchert, Juan Rulfo, Iris Murdoch, Maurice Sendak, Roald Dahl, Jorge Luis Borges, İsmail Kadare, Mario Vargas Llosa, Paulo Coelho, Willis Barnstone ve John Berger gibi yazarların yapıtlarının yanı sıra Marx ve Engels'in *Komünist Manifesto*'su ve Lenin'in *Devlet ve Devrim*'i gibi Marksist klasikleri dilimize kazandırdı. Eski çağlardan günümüze ünlü yazarlar ve düşünürlerden özlü sözleri *Sözü Özü*, eski ozanlardan sevda şiirlerini *Aşk Olsun* adlı kitaplarda bir araya getirdi. *İngiliz ve Amerikan Edebiyatında Kısa Öykünün Büyük Ustaları* adlı bir seçki hazırladı. *Körün Taşı* (2018) ve *Bir "Çevirgen" in Notları* (2019) adlı kitapları yayımlandı.

İçindekiler

Çevirmenin önsözü	11
Jaroslav Hašek ve Aslan Asker Şvayk	17
Öndeyiş	27

BİRİNCİ BÖLÜM: CEPHE GERİSİNDE

1. Aslan Asker Şvayk Dünya Savaşı'na burnunu sokuyor.....	31
2. Aslan Asker Şvayk emniyette.....	45
3. Şvayk, hekimlerin huzurunda	56
4. Şvayk akıl hastanesinden kovuluyor.....	65
5. Şvayk, Salmova Sokağı'ndaki karakolda	72
6. Şvayk kısırdöngüyü kırıp evine dönüyor	81
7. Şvayk savaşa gidiyor	95
8. Şvayk asker kaçağı	103
9. Şvayk garnizon hapishanesinde.....	123
10. Şvayk, Papaz Katz'ın emir eri	150
11. Şvayk Askerî Rahip'le savaş ayininde	179
12. Din tartışması.....	191
13. Şvayk'tan son kutsama	202
14. Şvayk, Teğmen Lukaş'ın emir eri oluyor	221
15. Kara bulutlar	269
Birinci bölüme sonsöz	285

İKİNCİ BÖLÜM: CEPHEDE

1. Şvayk'ın trende başına gelenler.....	291
2. Şvayk'ın Budyeyovitse seferi.....	315
3. Şvayk'ın Kiralihida serüvenleri.....	394
4. Yeni ıstıraplar.....	462
5. Leitha kıyısındaki Bruck'tan Sokol'a doğru.....	491

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: ŞANLI BOZGUN

1. Macar topraklarında.....	541
2. Budapeşte'de.....	607
3. Hatvan üzerinden Galiçya cephesine doğru.....	667
4. İleri marş!.....	725

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: ŞANLI BOZGUNUN DEVAMI

1. Şvayk Rus tutsaklar arasında.....	785
2. Ruhani telkin.....	817
3. Şvayk yeniden hücum bölüğünde.....	829
Çevirmenin notu.....	877

Öndeyiş

Büyük dönemler, büyük insanlar yaratır. Ama Napoléon'un tarihteki göz kamaştırıcılığından yoksun, gösterişsiz, kimsenin tanımadığı kahramanlar da vardır. Bu adsız kahramanları yakından tanıdığımızda, Büyük İskender'in görkemini bile gölgede bıraktıklarını görürsünüz. Bugünlerde, Prag sokaklarında, büyük Yeniçağ tarihinde ne kadar önemli bir yer tutacağından habersiz, etliye sütlüye karışmadan, kendi halinde dolaşıp duran kılıksız bir adama rastlayabilirsiniz. Bir söyleşi koparabilmek için ardında koşuşan gazeteciler yoktur. Adını soracak olursanız, tüm alçakgönüllülüğüyle, "Benim adım Şvayk," diyecektir.

Evet, bu sessiz sakın, yüzü yerde, üstü başı dökülen kahraman, Aslan Asker Şvayk'tan başkası değildir. Aslan Asker Şvayk adı, bir zamanlar Avusturya döneminde, Bohemya Krallığı'nda yaşayanların dilinden düşmezdi; ama Şvayk'ın namı Cumhuriyet döneminde de süreceğe benziyor. Ben, Aslan Asker Şvayk'ı çok seviyorum; onun Dünya Savaşı'ndaki serüvenlerini dinlerken, bu alçakgönüllü, adsız kahramanı sizin de çok seveceğinizden kuşku yok. Şvayk, Herostratus çatlağı gibi, sırf gazetelere ve okul kitaplarına geçmek için Ephesos'taki Artemis Tapınağı'nı yakmaya kalkışanlardan değildir.¹

Sanırım bu kadar yeter.

JAROSLAV HAŞEK

1. Ephesos'ta bulunan Artemis Tapınağı, MÖ yaklaşık 560-550 yılları arasında Lidya Kralı Kroisos tarafından yaptırılmış, MÖ 356'da Herostratus adındaki bir deli tarafından yakılmış, daha sonra yeniden inşa edilmiş.

Birinci bölüm
CEPHE GERİSİNDE

1

Aslan Asker Şvayk Dünya Savaşı'na burnunu sokuyor

Hizmetçi kadın, “Başımıza gelenleri duyduunuz mu efendim?” dedi Şvayk’a. “Sevgili Ferdinand’ımızı öldürmüşler!”¹ Şvayk, yıllar önce, ahmaklığı heyet raporuyla resmiyet kazanınca ordudan ayrılmak zorunda kalmış, köpek satıcılığına başlamıştı; soysuz hilkat garibelerini

1. Avusturya İmparatoru Franz Joseph’in yeğeni Arşidük Franz Ferdinand ve karısı, 1914’te Saraybosna’da Sırp milliyetçisi Gavrilo Princip tarafından öldürülmüştü.

millete soylu köpekler diye yutturuyordu.

Köpek satıcılığının yanı sıra bir de romatizma ağrısıyla uğraşan Şvayk, kâfuruyla dizlerini ovarken, “Hangi Ferdinand, Bayan Müller?” diye sordu. “Benim bildiğim iki Ferdinand var. Biri, Eczacı Pruşa’nın çırağı Ferdinand; bir gün yanlışlıkla bir şişe zaçyağı içmişti. Öbürü de Ferdinand Kokoşka; köpek boku toplar hani. İkisinin ölümü de kayıp sayılmaz.”

“Yok, efendim, onlar değil. Ekselansları Arşidük Ferdinand; şu şişman, dindar Konopiştiye’li.”

“Vay canına!” diye bağırды Şvayk. “Olacak iş değil! Peki, nerede öldürmüşler Ekselanslarını?”

“Saraybosna’da vurmuşlar efendim, tabancayla. Arabayla gitmiş oraya, karısı da yanındaymış.”

“Ya, demek öyle Bayan Müller, demek arabanın içindeymiş. Elbette, onun gibi beyzadeler binmesin de kimler binsin arabaya; ama masum bir araba gezintisinin felaketle sonuçlanacağını nereden bilebilirdi adamcağız! Hem de Saraybosna’da! Saraybosna nerede biliyor musunuz, Bayan Müller? Bosna’da. Mutlaka Türklerin parmağı vardır bu işte. Bana sorarsanız, Bosna-Hersek’i Türklerden hiç almayacaktık.¹ Görüyorsunuz işte Bayan Müller, Ekselanslarını tahtalı köye postalayıverdiler. Umarım çok debelenmemiştir.”

“Ekselansları ruhunu oracıkta teslim etmiş efendim. Bilirsiniz, tabancayla oyun olmaz, şeytan doldurur derler. Benim memleketim Nusle’de bir adam vardı, tabancasını yanından hiç ayırmazdı. Sonunda olan oldu, tüm ailesini vurdu; üçüncü katta kim ateş ediyor diye bakma-

1. Bosna-Hersek, 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı’nın ardından, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu tarafından işgal edildi. Bosna ve Hersek, görünüşte Osmanlı vilayetleri olarak kalmakla birlikte, Avusturya-Macaristan’ın denetimine bırakıldı. 1908 yılında da Avusturya-Macaristan topraklarına katıldı.

ya giden kapıcıyı da temize havale etti.”

“Öyle demeyin Bayan Müller. Öyle çakaralmazlar vardır ki, kıcını yırtsan ateş almaz! Ama Ekselanslarını vurmak için, kalıbımı basarım, altıpatların hasını bulmuşlardır. Bahse varım, Bayan Müller, bu haltı yiyen herif en kıyak giysilerini giyip gitmiştir oraya. Ekselanslarına kurşun sıkmak öyle her babayiğidin harcı değil. Yasak bölgede avlanan avcının korucu vurmasına benzemez. Yanına nasıl yanaşacağını bileceksin. Kılıksızları soylulara yaklaştırmazlar. Kafanda silindir şapkan falan olmalı, yoksa aynasızlar hemen çakarlar bir halt karıştıracağını.”

“Söylenenlere bakılırsa, birkaç kişiymiş efendim.”

Dizlerini ovmayı bırakan Şvayk, “Bundan hiç kuşku yok, Bayan Müller,” dedi. “Ekselanslarını ya da İmparator Hazretlerini öldürmeyi kafasına koyan adam mutlaka birilerinden akıl almıştır. Eminim, birkaç akıl hocası vardır. Ne demişler, akıl akıldan üstündür. Kafa kafa verirken, millî marşımızda söylendiği gibi ‘zaferle taçlanır eylem’. Bütün iş, böylesine saygıdeğer bir beyefendinin oradan geçeceği ânı iyi hesaplamakta. Hatırlar mısınız, ihtiyar Luccheni bizim yaşlı Elisabeth’imizi nasıl bıçaklamıştı!¹ Oysa Luccheni, İmparatoriçemizle öylesine bir gezintiye çıkmıştı. İnsan kime güveneceğini şaşırıyor! Bundan böyle herhalde hiçbir imparatoriçe doğru dürüst tanımadığı biriyle gezintiye çıkmaz! İçimde öyle bir his var ki, bu cinayetler bu kadarla kalmayacak. İşte buraya yazıyorum, Bayan Müller, sıra Çar ile Çariçe’ye de gelebilir. Allah saklasın, İmparator Hazretleri bile kim vurduya gidebilir; baksanıza, temizliğe amcasından baş-

1. İmparator I. Franz Joseph’in karısı, Avusturya İmparatoriçesi Elisabeth, tek oğlu Veliht Prens Rudolf’un 1889’da intihar etmesi üzerine büyük bir ruh sarsıntısı yaşamış ve bir daha kendini toparlayamamıştı. Elisabeth, 1898’de İsviçre’ye yaptığı bir gezi sırasında, Luigi Luccheni adlı bir İtalyan anarşist tarafından bıçaklanarak öldürülmüştü.

ladılar.¹ İhtiyarın düşmanları tümen tümen. Geçen gün efendiden bir adam meyhanede anlatıyordu: Yakında imparatorların topunu halledeceklermiş, topları tüfekleri bile kurtaramayacakmış onları. Ya, aynen böyle dedi işte, ama sonunda hesabı ödeyemedi. Meyhaneci de adamcağızı polise teslim etmeye kalkmasın mı? Adamın öyle bir tepesi attı ki, meyhanecinin çenesine bir yumruk çaktı, sonra hızını alamayıp iki yumruk da polise! Sonunda ayılıp kendine gelsin diye küfeye atıp götürdüler tabii. İşte böyle Bayan Müller, görün nasıl bir dünyada yaşadığımızı! Avusturya için ne kadar büyük bir kayıp! Ben askerdeyken, bitli piyadenin teki yüzbaşmayı vurmıştu. Tüfeğini doldurup yüzbaşmanın kapısına dikildi. Çekip gitmesini söyledilerse de dinletemediler, yüzbaşıyla konuşacağım diye tutturdu. Tam o sırada yüzbaş da odasından çıkmasın mı! Bizimkini görür görmez kan beynine sıçradı, o saat oda hapsi verdi herife. Bizimki de tüfeğini doğrultup bastı tetiğe, tam kalbinden vurdu yüzbaşmayı. Yüzbaşmanın sırtından çıkan kurşun odaya az hasar vermedi. Mürekkep şişesini parçalayıp masanın üstündeki evrakı berbat etti.”

Şvayk giyinedursun, Bayan Müller biraz sonra, “Vah vah, peki askere ne oldu?” diye sordu.

Melon şapkasını fırcalamakta olan Şvayk, “Pantolon askısıyla astı kendini,” dedi. “Hem de başkasının askısıyla. Pantolonum düşüyor diye muhafızdan ödünç almış. Hiç olmazsa kurşuna dizilene kadar beklemeliydi, öyle değil mi? Biliyor musunuz Bayan Müller, insan böyle durumlarda saçmalıyor işte. Ayrıca, muhafızın rütbesini söktüler, altı ay da hapis verdiler. Ama yatmadı, İsviçre’ye tüydü. Orada bir kilisede rahiplik yapıyormuş şimdi.

1. Arşidük Franz Ferdinand, Avusturya İmparatoru Franz Joseph’in amcası değil, yeğeniydi.

Günümüzde güvenilir adamlara pek az rastlanır oldu, Bayan Müller. Kalıbımı basarım, Ekselansları Arşidük Ferdinand da Saraybosna'da kendisini vuran herifi çakozlayamamıştır. Karşısında beyefendi kılıklı bir adam görünce, 'İşte, beni yürekten alkışlayan temiz bir vatan evladı,' diye düşünmüştür. Herifçioğlu da tabancasını çekip zımbalamıştır bizimkini. Sahi, Bayan Müller, adam tek bir kurşun mu sıkılmış Ekselanslarına, yoksa birkaç kurşunla mı görmüş işini?"

"Gazetelerin yazdığına bakılırsa Arşidük Hazretlerini kalbura çevirmiş efendim. Leblebi gibi kurşun yağdırmış."

"Evet, böyle durumlarda eline çabuk olmak gerekir Bayan Müller, göz açıp kapayıncaya bitirmek gerekir işi. Ben olsam, böyle bir iş için bir Browning alırdım. Oyuncak tabancadan farksızdır, ama ister sıska olsun ister göbekli, yirmi arşidükü ânında temize havale eder. Aramızda kalsın ama Bayan Müller, şişman bir arşidükü vurmaktan çok daha kolaydır. Portekiz Kralı'nı nasıl vurduklarını hatırlıyorsunuzdur. O da şişkonun tekiydi. Kaldı ki, kralın sıskası da hiç çekilmez doğrusu. Hadi eyvallah, ben meyhaneye gidiyorum, Kupa'ya. Hani şu avansını aldığım fino vardı ya; onu almaya gelirlerse, köydeki köpek çiftliğine götürdüğümü, kulaklarını daha yeni kırktığımı söylersiniz. İyileşmeden bir yere kıpırdayamazmış, kulaklarını üşütürmüş, dersiniz. Çıkarırken anahtarı kapıcıya bırakmayı unutmayın lütfen."

Kupa Meyhanesi'nde tek bir müşteri vardı: Devlet güvenlik örgütünde görevli sivil polis Bretschneider. Meyhaneci Palivets bardakları yıkıyor, Bretschneider de onu kapana kısırmaya çalışıyordu, ama boşuna.

Palivets, ağzı bozuğun tekiydi. "Göt"ten, "bok"tan, "sıçmak"tan başka laf bilmezdi. Ama aslında mürekkep

yalamış adamdı; önüne gelene, Waterloo Çarpışması'nda Napoléon'un Muhafız Birliği Komutanı'nın, İngilizlerin suratına şamar gibi indirdiği yanıtı Victor Hugo'dan okumalarını salık verirdi.¹

Bretschneider, ciddi bir sohbeta kapı açtı: "Ne kadar muhteşem bir yaz!"

Palivets, bardakları dolaba yerleştirirken, yanıtı yapaştırdı: "İçine sıçayım böyle yazın!"

Bretschneider, umutsuzca da olsa, "Herifçioğulları Saraybosna'da iyi iş becermişler doğrusu," dedi.

Palivets, "Ne Saraybosna'sı?" diye sordu. "Nusle'deki şarap dükkânını mı söylüyorsun? Bilmez misin, her Allah'ın günü hır çıkar orada."

"Ben Bosna'daki Saraybosna'dan söz ediyorum Bay Palivets. Ekselansları Arşidük Ferdinand'ı vurmuşlar. Buna ne dersiniz?"

Palivets, piposunu yakarken, "Ben böyle işlere burnumu sokmam," diye karşılık verdi alttan alarak. "Sikimde değil. Alarga duracaksın. Bugünlerde böyle işlere burnunu sokarsan kafanı kopartırlar. Esnaf adamım ben, bira isteyene birasını veririm, o kadar. Saraybosna'yı, siyasetmiş, toprağı bol olsun, Ferdinand'mış, bize göre değil bunlar. Dosdoğru Pankratz'ı² boylar adam."

Sesi soluğu kesilen Bretschneider, umarsızca boş meyhaneye baktı. Ama çok geçmeden yeniden lafa girdi:

"Şu aynanın olduğu yerde İmparator Hazretlerinin resmi asılı değil miydi?"

"Evet, hakkın var," diye yanıtladı Palivets. "Tam da orada asılıydı, ama sinekler pisleyip duruyordu üstüne, bak-

1. İngilizlerin komutanı, Mareşal Cambonne'u çağırıp teslim olmasını istediğinde Mareşal'in şöyle dediği söylenir: "Merde! Asker adam ölür de teslim olmaz."

2. Prag hapishanesi.

tım olacak gibi değil, ben de tavan arasına kaldırdım. Neme lazım, müşterinin biri kalkar bir laf eder, tatsızlık çıkmaz. Durup dururken başımı neden belaya sokayım?”

“Saraybosna’da durum çok kötüymüş, ne dersiniz Bay Palivets?”

Bu kurnazca soruya, Palivets’ten çok temkinli bir yanıt geldi:

“Bu mevsimde Bosna-Hersek cehennem gibidir. Askerliğimi orada yapmıştım. Bizim teğmeni serinletmek için başına buz torbası koyardık.”

“Hangi alaydaydınız, Bay Palivets?”

“Önemsiz şeyleri hiç aklımda tutamam,” dedi Palivets. “Hangi alayda olduğumdan bana ne! Merak bile etmedim. Böyle mevzulara merak sardırarak insana iyilik getirmez.”

Bretschneider, artık umudunu tümünden yitirmiş ve suspus olmuştu ki, Şvayk girdi içeri. Şvayk kendisine bir siyah bira söyleyip de, “Bugün Viyana da yasa bürünecekmiş,” der demez, Bretschneider’in asık suratında güller açıverdi. Gözleri umutla ışıldadı ve “Konopiştiye’de de on siyah bayrak asmışlar,” deyiverdi.

Birasından bir yudum alan Şvayk, “Aslında on iki bayrak asmaları gerekirdi,” diye karşılık verdi.

Bretschneider soracak oldu: “Neden on iki bayrak asacaklarmış?”

Şvayk, “Yuvarlak hesap olsun diye,” dedi. “Düzine nin hesabı daha kolay olur. Hem düzineyle alırsan, daha ucuza gelir.”

Bir sessizlik oldu. Sessizliği göğüs geçirerek Şvayk bozdu gene:

“Artık Tanrı’ya kavuştu, meleklerin yanında. Huzur içinde yatsın! Ömrü imparator olmaya yetmedi. Askerliğimi yaparken, generalin teki attan düşmüş, sessiz sedasız cavlağı çekmişti. Hemen koştular, kaldırıp atına bindir-

meye çalıştılar, ama bir de baktılar, koca general çoktan öbür dünyayı boylamış. Hem de tam mareşal olacakken. Geçit töreninde cumbadak düşüp yeri öpüvermiş. Bu geçit törenlerinde hep bir uğursuzluk vardır. Zaten Saraybosna'da da geçit töreni sırasında olmuş olanlar. Hiç unutmam, bir geçit töreninde üniformamda yirmi düğme ek-sik diye on beş gün hücre hapsi vermişlerdi; hem de tam iki gün Lazar gibi ellerim bağlı yatmıştım. Ama ordu dediğin disiplinli olmalı efendim; yoksa kimse kimseyi takmaz. Teğmen Makovets her zaman şöyle derdi: 'Her işin başı disiplindir, Allah'ın salakları! Yoksa maymunlar gibi ağaçlara tırmanır durursunuz! Ama merak etmeyin, ordu insan sınıfına sokacak sizi, hayvan herifler!' Ne kadar haklıymış bizim teğmen! Şöyle bir park düşünsenize: Diyelim, Karel Meydanı'nın oradaki park; her ağacın tepesinde başıbozuk bir asker! Al başına belayı!"

Bretschneider, yeniden söze girdi: "Saraybosna'da olup bitenler Sırpların marifeti."

Şvayk, "Şimdi yanıldınız işte," diye yanıt verdi. "Bana sorarsanız, mutlaka Türklerin başının altından çıkmıştır bu iş; Bosna-Hersek yüzünden." Sonra da, Avusturya'nın Balkan politikasına ilişkin görüşlerini anlatmaya koyuldu: 1912'de Sırbistan, Bulgaristan ve Yunanistan'a karşı giriştikleri savaşta yenilgiye uğrayan Türkler, Avusturya'nın kendilerinden yana çıkmasını istemişler, Avusturya böyle bir şeye yanaşmayınca da Ferdinand'ı vurmuşlardı.

Şvayk, Palivets'e dönerek, "Türkleri sever misiniz?" diye sordu. "O kuduz kâfirleri sever misiniz? Mümkün mü sevmeniz?"

"Müşteri müşteridir," dedi Palivets, "ister Türk olsun, ister başka milletten. Esnaf takımı işe siyaset karıştırmaz. Birasını içip parasını veren müşterinin başının üstünde yeri var; başköşeye kurulsun, dilediği gibi ahkâm kessin. Benim raconum böyle. Bizim Ferdinand'ı vuran

Sırp'mış Türk'müş, Katolik'miş Müslüman'mış, anarşistmiş, Genç Çek'miş,¹ vız gelir tırıs gider.”

Artık ikisinden de umudu kesmekte olan Bretschneider, “Çok haklısınız, Bay Palivets,” diye lafa karıştı yeniden. “Ama ne dersiniz deyin, Avusturya için büyük bir kayıp olduğunu kabul etmelisiniz.”

Yanıt, meyhaneci yerine Şvayk'tan geldi:

“Gerçekten de çok büyük bir kayıp. Daha büyük bir kayıp olamaz. En beyinsiz ahmak bile yerini tutamaz Ferdinand'ın. Keşke biraz daha şişman olsaydı.”

Bretschneider kaçırmadı: “Ne demek istediniz?”

Şvayk keyiflenmişti:

“Ne demek mi istedim? Demek istediğim şu: Ferdinand biraz daha şişman olsaydı, Konopiştiye'deki topraklarında odun ve mantar toplayan kocakarıları kovarken çoktan kalpten gitmiş olur, böyle utanç verici bir biçimde ölmek zorunda kalmazdı. İmparator Hazretlerinin amcasının vurularak öleceği kimin aklına gelirdi? Rezaletin daniskası! Bütün gazeteler onu yazıyor. Yıllar önce bizim Budyeyovitse'de Brjetislav Ludvik adında bir celep vardı, pazaryerinin ortasında çıkan bir marazada bıçaklayıvermişlerdi. Adamın Bohuslav adında bir oğlu vardı; kimse onun domuzlarını almaya yanaşmazdı. Derlerdi ki: ‘O bıçaklanan herifin oğlu bu. Bu da babası gibi rezilin tekidir herhalde!’ Çocukcağız sonunda dayanamadı, Krumlov'daki köprüden Vltava Irmağı'na attı kendini. Atlayıp sudan aldılar; ölmesin diye, baş aşağı çevirip yuttuğu suları bile çıkardılar; ama kendisine iğne yapan doktorun kucağında can verdi.”

Bretschneider işkillenmişti:

1. Dr. Kramař önderliğindeki Çek Ulusal Liberal Partisi'nin üyelerine Genç Çekler deniyordu. Dr. Kramař, sonradan, Çekoslovakya Cumhuriyeti'nin ilk başbakanı oldu.

“Doğrusu, çok tuhaf benzetmeleriniz var,” dedi. “Ferdinand’la celebin ne alakası var şimdi?”

“Nasıl yani?” diye savunmaya geçti Şvayk. “Tanrı yazdıysa bozsun, benim kimseyi kimseye benzettiğim yok. Bay Palivets beni iyi tanır. Kimseyi kimseye benzetmemişimdir hayatımda. Ama Arşidük’ün dul hanımının yerinde olmak istemezdim doğrusu.¹ Şimdi ne yapacak acaba? Çocuklar yetim kaldı, Konopiştiye malikânesi de efendisiz. Ne dersiniz, acaba yeni bir arşidükle mi evlenir? Ama niye evlensin ki? Yeni kocasıyla yeniden Saraybosna’ya gitsin, bir kere daha dul kalsın diye mi? Biliyor musunuz, yıllar önce Hluboka² yakınlarında Zliv’de bir orman bekçisi tanımıştım. Horoz derlerdi herife. Ne kadar boktan bir ad, değil mi? Kaçak avlananlar tarafından vuruldu; ardında bir dul, iki de bebek bıraktı. Bir yıl geçti geçmedi, kadın, bir başka orman bekçisine, Midlovarili Pepik Şavel’e vardı. Onu da vurmasınlar mı! Karı tuttu, gene bir orman bekçisiyle evlendi. Diyordu ki: ‘Allah’ın hakkı üçtür. Üçüncüyü de vururlarsa, artık ne yaparım bilemem!’ Tabii onu da yaşatmadılar. Kadın da, üç orman bekçisinden altı çocukla ortada kaldı. Bu kez, Prens Hazretlerinin Hluboka’daki malikânesine kadar gitti, evlendiği orman bekçilerinin hepsinin öldürüldüğünü anlattı yana yakıla. Bunun üzerine, kadını, Rajitse’deki gözetleme kulesinde çalışan Yareş adında bir göl bekçisiyle evlendirdiler. Bu sefer ne oldu dersiniz? Gölde kaçak avlananlar, adamı suya atıp boğdular. Kadın ondan iki çocuk peydahlamıştı. Gene rahat durmadı, gitti, Vodnyani’den bir domuz kasabına vardı. Herifçioğlu bir gece baltayı kafasına indirdiği gibi karıyı eşek cennetine

1. Şvayk’in, suikastta Arşidük Franz Ferdinand’ın karısının da öldüğünden habersiz olduğu anlaşılıyor.

2. Prens Schwarzenberg’in Güney Bohemya’daki ünlü malikânesi.

gönderdi, sonra da kendiliğinden gidip teslim oldu. Pisek' teki bölge mahkemesinde yargılandıktan sonra asılırken rahibin burnunu ısırıldı ve en küçük bir pişmanlık duymadığını söyledi. İmparator Hazretleri hakkında da çok çirkin laflar etti.”

Artık iyiden iyiye umutlanan Bretschneider, “Ne gibi çirkin laflar?” diye sormadan edemedi.

“Söyleyemem, çünkü bugüne kadar kimse söylemeye cesaret edemedi. Ama duyduğuma göre, o kadar korkunç, o kadar iğrenç laflar etmiş ki, idamı seyreden savcılardan biri keçileri kaçırmış. Laf yayılmasın diye, adamcağızı hâlâ hücrede tutuyorlarmış. Hani, milletin kafayı bulduktan sonra İmparator Hazretlerine savurduğu beylik küfürlerden değilmiş.”

Bu kez, “Peki, millet kafayı bulunca İmparator Hazretlerine ne gibi küfürler savuruyormuş?” diye sordu Bretschneider.

“Beyler, lütfen, konuyu değiştirseniz iyi olacak,” diye araya girdi Palivets. “Bu zevzekliklerden hiç hoşlanmıyorum. Sonunda biri olmadık bir laf kaçıracak ağzından, başımız belaya girecek.”

Şvayk oralı olmadı:

“Yani, adam kafası kıyak olunca İmparator Hazretlerine ne gibi küfürler sallar, onu mu öğrenmek istiyorsunuz? Ohoo, neler neler! Hele bir kafayı bulun, bir de Avusturya Millî Marşı'nı çalsınlar, bakın nasıl bozuyorsunuz ağzınızı! Öyle şeyler gelir ki aklınıza, yarısı doğru olsa, İmparator Hazretleri ömür boyu temizleyemez bu rezilliği. Ama doğruya doğru, eğriye eğri, ihtiyar bu lafları hiç hak etmiyor. Düşünsenize! Oğlu Rudolf,¹ gence-

1. İmparator Franz Joseph'in oğlu, tahtın vârisi Rudolf, Mayerling'deki av şatosunda, on yedi yaşındaki metresi Maria Vetsera'yla birlikte intihar etmiş olarak bulunmuştu.

cik yaşında, erkeğinin baharında göçüp gitti bu dünyadan. Karısı Elisabeth, bıçaklanarak öldürüldü. Daha sonra, Johann Orth'u da¹ yitirdi. Ardından, Meksika imparatoru² olan erkek kardeşi, bir kale duvarının dibinde kurşuna dizildi. Şimdi de, şu ihtiyarlık günlerinde, amcasını vurdular. Bunca acıya dayanmak için, insanın sinirleri çelikten olmalı. Bütün bunlar yetmezmiş gibi, Allah'ın ayyaşları sövüp sayıyorlar adamcağıza. Bugün savaş patlak versin, gönüllü yazılıp İmparator Hazretleri uğruna kanımın son damlasına kadar savaşmazsam ne olayım!”

Şvayk, birayı kafasına diktikten sonra devam etti:

“Siz İmparator Hazretlerinin bütün bunlara eyvalah diyeceğini mi sanıyorsunuz! Öyleyse, onu zerre kadar tanıyorsunuz demektir. Mutlaka savaş açacağız Türklere. İmparatorumuz onlara diyecek ki: ‘Siz benim amcamı öldürdünüz. Ben bunun hesabını sormaz mıyım!’ Savaştan kaçış yok. Sırbistan’la Rusya da bize arka çıkar. Ortalık kan gölüne döner.”

Şvayk, bu kehanetleri savururken güzelleşivermişti. Yüzündeki alıklık yerini coşkulu bir ışıltıya bırakmıştı; ay parçası gibi sırtıyordu. Onun gözünde her şey çok açıktı.

Avusturya'nın geleceğini okumasına kimse engel olamazdı:

“Türklerle savaşa girersek Almanlar bize saldırabilir. Almanlarla Türkler birbirlerine arka çıkarlar. Dünya yüzünde onlardan fırlaması yoktur. Ama biz de, 1871'den beri Almanya'ya dış bileyen Fransa'yla saf tutarız. İşte o zaman savaş çıkar, hem de ne biçim! Daha ne diyeyim!”

1. Arşidük Johann, Habsburg unvanını bırakarak kendine Johann Orth adını vermişti.

2. İmparator Franz Joseph'in erkek kardeşi Ferdinand Maximilian, Meksika imparatoru olmuş; daha sonra Benito Juárez'in birlikleri tarafından tutsak alınmış, 1867'de idam edilmiştir.

Bretschneider yerinden kalktı ve karanlık bir sesle, “Başka bir şey demenize gerek kalmadı,” dedi. “Benimle koridora kadar gelerseniz anlarsınız.”

Sivil polisin ardından koridora çıkan Şvayk, hiç ummadığı bir durumla karşılaştı. Az önce birlikte bira içtiği Bretschneider, kartallı kimliğini¹ çıkarıp kendisini tutukladığını, dosdoğru emniyet müdürlüğüne götüreceğini söyledi. Şvayk, bir yanlışlığa kurban gittiğini, hiçbir suç işlemediğini, kimseyi kızdıracak bir söz etmediğini açıklamaya çalıştıysa da para etmedi. Bretschneider Nuh diyor, peygamber demiyordu: Aslında, bir değil birçok suç işlemişti; üstelik işlediği suçlar arasında vatana ihanet de bulunuyordu.

Birlikte meyhaneye döndüklerinde Şvayk, Palivets’e, “Beş bira içtim, iki frankfurter, bir de küçük ekmek yedim,” dedi. “Şimdi bana bir erik rakısı ver de gideyim. Tutuklanmış bulunuyorum.”

Bretschneider, kartallı kimliğini Palivets’e de gösterdikten sonra bir süre yüzüne bakıp sordu:

“Evli misiniz?”

“Evet.”

“Siz yokken hanımınız burayı çekip çevirebilir mi?”

“Elbette.”

“O zaman mesele yok Bay Palivets,” dedi Bretschneider sırtarak. “Hanımınızı çağırın gelsin, işi ona devredin. Akşam gelip sizi de alacağız.”

Şvayk, “Aldırma dostum,” diye meyhaneciyi yatıştır-maya çalıştı. “Beni sadece vatana ihanetten götürüyor.”

“Peki ama, ben neden götürülüyorum?” diye sızlandı meyhaneci. “O kadar da dikkat etmiştim lafıma.”

Bretschneider, kendinden emin, gülümsedi:

1. Çift başlı kartal, Avusturya Devlet Güvenlik Örgütü'nün simgesiydi.

“İmparator Hazretlerinin üstüne sineklerin pislediğini söylediniz ya! Ama merak etmeyin, emniyette aklınızı başınıza getirirler!”

Ve böylece Şvayk, Kupa Meyhanesi’nden sivil polisle birlikte ayrıldı. Sokağa çıktıklarında, yüzü o alık gülümsemeyle aydınlandı:

“Kaldırımdan aşağı ineyim mi?”

“O da ne demek?”

“Tutuklandığıma göre, kaldırımda yürümeye hakkım yoktur diye düşündüm de.”

Müdüriyetten içeri girerlerken de şöyle demekten alamadı kendini:

“Doğrusu, orada sizinle çok iyi vakit geçirdik. Kupa Meyhanesi’ne sık sık gider misiniz?”

Şvayk’ı kayıt odasına götürürlerken, Palivets de meyhaneyi karısına teslim ediyor, hüngür hüngür ağlayan kadıncağızı elinden geldiğince yatıştırmaya çalışıyordu:

“Bırak şu ağlayıp sızlanmayı artık. İmparator Hazretlerinin resminde sinek boku var diye bana ne yapabilirler ki?”

İşte, Aslan Asker Şvayk, bütün o hoşluğu ve tatlılığıyla Dünya Savaşı’na böyle karıştı. Onun öngörülleri tarihçileri mutlaka ilgilendirecektir. Kupa Meyhanesi’nde kehanette bulunurken söyledikleri doğru çıkmamış olabilir; ama unutmamak gerekir ki Şvayk, kimseden siyaset dersi almış değildi.

Şu deliler oraya kapatıldıkları için neden o kadar öfkelenirler, akıl sır erdiremem. Çok canın çekerse, çırılçıplak soyunup yerlerde sürünebilir, çakallar gibi uluyabilir, iyice tepen atarsa önüne geleni ısırabilirsin. Bütün bunları sokağın ortasında yapmaya kalksan, millet hayretten donakalır, küçük dilini yutar; oysa böyle şeyler orada son derece olağan karşılanır. Sosyalistlerin bile düşleyemeyecekleri bir özgürlük vardır orada.

Aslan Asker Şvayk neyin nesi – ayyaş mı, dalgacı mı, aptal mı yoksa aptalı oynayan bir dâhi mi? Avusturya ordusunun Sancho Panza'sı ve en vefalı Çek neferi Şvayk'ın bürokrasiyle işleyen bir savaş makinesinden yakasını halk kurnazlığıyla kurtarmasının hikâyeleri, savaşın anlamsızlığıyla gölgelenen modern yüzyılın sivri mizahıyla geçerliliğini kaybetmeyen başyapıtı. Savaşlar oldukça, insanlık değerlerini en saf haliyle temsil eden Şvayk'lar da olacak.

"Bugünlerde, Prag sokaklarında, büyük Yeniçağ tarihinde ne kadar önemli bir yer tutacağından habersiz, etliye sütlüye kaşmadan, kendi halinde dolaşıp duran kılıksız bir adama rastlayabilirsiniz. Adını soracak olursanız, tüm alçakgönüllülüğüyle, 'Benim adım Şvayk,' diyecektir."

Jaroslav Hašek

#çekedebiyatı #birincidünyasavaşı #avusturyamacaristan
#halkkahramanı #savaş #barış

♥ can

can yayinlari.com | f | B | can yayinlari

roman

ISBN 978-975-02-4375-7

9 789750 743757